

10. *Konsten att minska risker*

Risker hänger ihop med förutsättningar, och liksom när det gäller förutsättningar finns det tre typer: *given risk*, *skapad risk* och *emergent risk*. De olika riskerna ger olika förutsättningar för att minska dem. Innan man kan minska en risk måste man ha identifierat den, ha insett att den finns. Detta är enklast med de givna riskerna, eftersom man kan ha erfarenhet av dem sedan tidigare. Svårare är det med de skapade riskerna eftersom det kan vara svårt att inse vad man råkar ställa till med genom en ny utgångsaktivitet. Och störst svårigheter innebär naturligtvis de emergenta riskerna eftersom de uppstår genom självorganisering och därför är helt oförutsägbara.

Om vi tittar på Evas strateginät utifrån de två perspektiven VARA-I-SKOLAN och LÄRA-I-SKOLAN kan vi ana vilka givna risker Eva räknade med. När det gällde VARA-I-SKOLAN speglar hennes strategier riskerna för att

- elever skulle ha långtråkigt och vantrivas
(strategi: ge eleverna möjlighet att tävla så att de får omväxling)
- elever skulle känna sig ensamma och utanför
(strategier: parvis placering, namnleken)
- elever skulle kunna gå vilse i skolan
(strategi: rundvandring)
- elever skulle inte veta vem de kunde be om hjälp med olika svårigheter
(strategi: presentation av vaktmästare, skolsköterska och rektor)
- elever skulle bli mobbade
(strategi: skapa gemenskap genom parvis placering)

När det gällde LÄRA-I-SKOLAN hade hon strategier som skulle minska givna risker, nämligen att

- elever skulle ha svårt att koncentrera sig på skolarbetet till följd av att det var stökigt i klassrummet
(strategi: skapa arbetsro genom parvis placering, namnlek och rundvandring)
- elever skulle störa dem som arbetade i biblioteket
(strategi: lära dem regeln om att inte springa genom biblioteket)
- hon inte skulle möta varje elev på hans nivå till följd av bristande kunskap om eleven
(strategi: observera kunskapstecken under namnleken)

När Eva samlar eleverna i en ring för att leka namnleken, skapar hon ett möjlighetsrum i hopp om att de ska känna gemenskap. Men i detta möjlighetsrum finns också en skapad risk: att sitta i en stor ring där alla kan se alla kan visserligen ge en känsla av gemenskap, men innebär också en risk för mobbning. Det kan räcka att en elev svarar på ett sätt som någon av de andra tycker är lustigt eller konstigt och därför börjar skratta. Detta skratt kan i sin tur leda till att eleven i fråga blir förvirrad, arg eller ledsen. Och plötsligt har det uppstått en spännande situation där fler vill delta och även om de inte kan göra det just då, blir det andra tillfällen – på rasten eller efter skolan, i matsalen eller omklädningsrummet; lusten till omväxling kan leda till att man retas och att detta övergår i mobbning – en situation som i sin tur medför emergenta risker på både kort och lång sikt. En sådan här självorganiseringsprocess som börjar med en liten avvikelse från det normala men som får stora och kanske allt större följder kallas *fjärilseffekt*. Genom sin namnlek har Eva inte bara skapat en risk för pinsamma situationer utan också öppnat för fjärilseffekter och emergenta risker med dem.

Konsten att minska risker består av två steg; först gäller det att upptäcka riskerna i så god tid att man hinner förebygga dem, därefter att utforma

möjlighetsrum på ett sådant sätt att riskerna minskar eller helt uteblir. När Eva tidigare under sina år som lärare hade lekt namnleken hade eleverna suttit på det gamla sättet: en och en och i rader bakom varandra. Eleverna kunde då inte se varandras ansikten vilket riskerade medföra känslor av ensamhet, osäkerhet och rädsla. Detta var en risk som Eva kunde förutse och också motverka: hon lät dem sitta i en ring intill varandra, så att alla kunde se varandras ansikten, känna närhet och uppleva gemenskap. Hon trodde att denna placering skulle minska den givna risken för mobbning och därför också emergenta risker till följd av mobbningen.

given risk	möjlighetsrum	skapad risk
ensamhet, osäkerhet, oro	parvis placering	trakasserier
	namnlek	mobbning
	rundvandring	möten med hotfulla elever

Tabell 4: Möjlighetsrum som skapats för att minska given risk kan medföra skapade risker

möjlighetsrum	emergens	emergent risk
parvis placering	tävling	fusk som leder till bråk
		förlust som ger minskat självförtroende och vantrivsel

Tabell 5: Möjlighetsrum kan resultera i emergenser som medför emergenta risker